

GEOPOLITICA ȘI GEOSTRATEGIA – ELEMENTE STRUCTURALE ALE POLITICII ELABORATE DE STATELE CONTEMPORANE

Vasile – Sorin Curpăn

Cosmin-Ștefan Burleanu

Din punct de vedere al **relațiilor internaționale** conceptul de „**putere**” s-ar putea defini ca fiind influențată unui subiect (X) asupra altui subiect (Y) sau mai sintetic reprezintă controlul exercitat într-un sistem de către un factor asupra altui factor.

Sub aspect **politic, guvernarea** reprezintă un grup de bază teritorială, în care anumite organizații, instituții sau organe asigură managementul puterii în ansamblu și organizează relațiile de putere între subgrupuri.

În relațiile internaționale și în politologie (știința politică) **suveranitatea** reprezintă calitatea majoră a centrelor de putere care se manifestă pe scena globală.

Demersul nostru în analiza **Statului** are ca fundament doctrina juridică din două ramuri fundamentale: Drept Constituțional și Instituții Politice și Drept Internațional Public.

Totuși pentru a analiza măcar succint această fundamentală instituție care este **Statul** este imperios necesar să apelăm la concepte proprii științelor politice și relațiilor internaționale.

De altfel, doctrina politică are o ramură intitulată. Teoria generală a statului. Evident, multe chestiuni privitoare la stat, la mecanismele etatice, sunt studiate de ramura susmenționată a științelor politice precum și de alte ramuri ale politologiei: filosofia politică, sociologia politică, istoria ideilor politice ș.a.

La frontiera dintre politică și drept s-a conturat în ultimii ani și doctrina așa-numitelor relații internaționale.

Noi vom încerca deci să analizăm **doi factori politici** de o importanță excepțională în organizarea și mai ales în funcționarea puterii etatice.

Politic vorbind, statul constituie cea mai angajantă formă a asocierii politice (J.J. Rousseau).

Politologii afirmă deseori că în organizarea etatică un loc central îl ocupă **personalitatea geografică a statului**.

Utilizând o definiție larg acceptată, **personalitatea geografică a unui stat**, este determinată, în mod nemijlocit, de poziția sa pe globul terestru, pe continent, în cadrul unei zone geografice sau a unei zone climatice.

În geopolitică noțiunile de **stat** respectiv de **națiune** pot avea conotații multiple.

Astfel, prin **stat** se poate înțelege, fie o unitate politică suverană având un teritoriu cert determinat, fie, o unitate politică aflate sub conducerea unui guvern supraetatic (cazul statelor federate componente ale unei federații).

Națiunea poate desemna pe un membru al O.N.U. sau al unei alte organizații internaționale, care dispune de suveranitate în relațiile internaționale sau, după caz, poate reprezenta o comunitate umană având o descendență, cultură și un teritoriu comune.

Statul reprezintă, sub acest aspect, emanația politică a unei națiuni, deși în politică și în istorie sunt cunoscute situații în care au fost create state în absența națiunii.

* *
*

Condițiile fizico-geografice ale teritoriului au jucat un rol important în apariția statelor. În epoca antică, statele s-au format în regiunile de șes sau pe marile văi (India - Valea Indusului; Egipt, valea Nilului, Mesopotamia pe văile Tigrului și Eufratului, etc.).

Dobândirea de teritorii s-a realizat prin **anexare** (anexarea Austriei de Germania în 1938, a Țărilor Baltice de U.R.S.S., ș.a.), **ocupare** (înființarea de colonii dependente de metropole), prin **transfer de suvernitățe** (cumpărarea de către S.U.A. a Alaskăi de la Rusia, în anul 1867, a Floridei de la spanioli, în anul 1819, a Louisianei de la francezi, în anul 1803 etc.), **prin aservire a unor porțiuni din teritoriul unor state**.

În geopolitică o importanță capitală o are mărimea teritoriului unui stat.

În contemporaneitate există: state – continent (Australia), state – subcontinent (China, India, Canada), state – arhipelag (Impariul Nipon, Indonezia), state – alpine (Confederația elvețiană) etc.

În literatura de specialitate au fost stabilite mai multe categorii de state:

- A). *. Macrostate – cu peste 6.000.000 km²;
- B). *. State imense – între 2.500.000 - 6.000.000 km²;
- C). *. State foarte mari – între 1.250.000 - 2.500.000 km²;
- D). *. State mari – între 650.000 - 1.250.000 km²;
- E). *. State mijlocii – între 250.000 - 650.000 km²;
- F). *. State mici – între 100.000 - 250.000 km²;
- G). *. State foarte mici – între 25.000 - 100.000 km²;
- H). *. Ministate – 5.000 - 25.000 km²;
- I). *. Microstate – sub 5.000 km²;

Între **cele mai mari state** de pe glob amintim: Republica Federativă Rusă – 17,1 milioane km²; Canada – 9,90 milioane km²; China – 9,5 milioane km²; S.U.A. – 9,3 milioane km² și Brazilia cu 8,50 milioane km².

Pe plan mondial **cele mai mici state** sub aspect teritorial sunt: San Marino cu 61,0 km²; Tuvalu cu 30,0 km²; Nauru cu 21,0 km²; Monaco cu 1,60 km² și statul Vatican cu 0,44 km².

Geopolitica și mai ales geostrategia studiază – **forma statelor** – care este dată, în mod firesc, de conturul spațial. Forma statelor reprezintă rezultatul afirmării politice a statului de-a lungul istoriei.

Sub acest aspect se pot identifica mai multe tipuri de state.

*. **State compacte** – care dispun de granițe cu o lungime mică. Reprezintă forma geografică ideală a statului mai ales dacă capitala și principalele centre industriale sunt localizate în zona centrală a teritoriului statului;

*. **State cu teritoriul alungit** – fie de la N la S, fie de la E la V. Practic aceste state dispun de o varietate climatică. Din punct de vedere politic ele se confruntă cu tendințe de secesiune și cu o oarecare dificultate în exercitarea controlului de la nivel central: Italia, Chile, Norvegia sunt astfel de state.

*. **State cu teritoriul fragmentat** – sunt fie state cu multe insule (Grecia), fie state – arhipelag (Imperiul Nipon, Filipine sau Indonezia). Din punct de vedere geostrategic acest tip de state prezintă serioase dificultăți în privința apărării și a administrației.

*. **State cu teritoriul perforat** – sunt acelea în interiorul cărora se localizează unul sau mai multe state mici (Italia, Republica Africa de Sud ș.a.).

*. **State cu teritoriul apendicular** – (Afganistan – culoar Pandj – Wakkan, Pandj – Wakkan, Austria – cu punga Tyrol – Voralberg, Congo – cu coridorul Matadi).

*. **State cu teritoriul strangulat** – Zambia, Mali.

*. **State cu teritoriul încorsetat** – Monaco, Brunei, ș.a.

Forma geografică a statului alături de alți factori (raporturile economice, militare, politice cu țările vecine; potențialul material, natural și uman etc.), determină poziția geopolitică a unui stat individualizat. Poziția geopolitică diferențiată de la un stat la altul determină chestiuni de ordin geostrategic și de securitate.

Desigur, poziția geopolitică a unui stat este relativ stabilă; ea se poate modifica de-a lungul perioadelor istorice.

Spre exemplu: Rusia, S.U.A. și Germania s-au consacrat atât ca puteri continentale cât și ca puteri maritime. Imperiul Habsburhic, devenit ulterior Austro-Ungar (iunie 1867) s-a manifestat preponderent ca o putere continentală în timp ca Marea Britanie, Spania sau Imperiul Nipon au evoluat ca puteri maritime.

Din punct de vedere geostrategic sunt analizate în doctrina de specialitate probleme legate de frontierele dintre state.

Frontiera reprezintă spațiu de separare sau linia de demarcație între două state.

Din punct de vedere politic **frontierele** sunt rezultatul luptei pentru afirmarea identității naționale. Ele constituie expresia unui raport de forță militară ori sunt supuse unor dictate (precum Dictatul de la Viena sau Pactul Ribbentrop – Molotov).

Frontiera reprezintă limita exterioară a unui stat; ea constituie o „**izobară politică**”, contribuind la formularea „**discontinuitățile geopolitice**”.

Frontierele nu separă întotdeauna noțiunile, unele de altele. În statele foste colonii multe frontiere au fost trasate aleatoriu constituind o sursă permanentă de conflict interstatal.

Uneori statele avansate din punct de vedere economic, militar și politic, denumite generic și convențional „**marile puteri**” au constituit între teritoriile lor sau între teritoriile controlate de ele, **state – tampon**.

Astfel în vederea separării Braziliei, a Republicii Chile și a Argentinei au fost create statele Paraguay și Bolivia; Afganistanul a reprezentat un stat – tampon între Imperiul Țarist / U.R.S.S. și Imperiul Britanic; Laos și Thailanda separau domeniile coloniale britanice de cele franceze în Indonezia; Nepal și Bhutan sunt state – tampon între R.P. Chineză și India.

În doctrina geopolitică o importanță aparte revine instituției „**discontinuităților teritoriale**”.

Discontinuitatea teritorială reflectă ruptura în desfășurarea spațial – teritorială a unor procese și fenomene cu caracter specific. Doctrina relațiilor internaționale recunoaște trei forme – toate cu rol geopolitic – de discontinuitate teritorială, respectiv: **enclava, exclava și priclava**.

Vom expune câteva idei în legătură cu fiecare formă de discontinuitate teritorială.

*. **Enclava** – reprezintă o unitate teritorială, de mici dimensiuni, ce aparține unui stat și care este localizată, fie în întregime, fie parțial, pe teritoriul altui stat.

Când enclavele sunt înconjurate complet de teritoriul altor state sunt denumite **enclave autentice**. Când reprezintă doar protuberanțe ale unui stat poartă titulatura de **pene-enclave**. Există și **quasi – enclave** care funcționează ca enclave autentice.

*. **Exclava** – este partea unui stat care este separată de teritoriul de bază fiind înconjurată de teritoriul aparținând statelor vecine.

*. **Periclava** – constituie o parte din teritoriul național nedesprinsă de întreg, însă la care nu se poate ajunge fără a se străbate teritoriul altui stat. Ex.: Statul federat Maine din S.U.A. este inaccesibil prin sud, accesul fiind posibil doar prin provincia canadiană Quebec.

Geopolitica distinge între conceptul de **frontieră** și cel de **graniță**.

Granița – reprezintă linia care stabilește limita suveranității și a jurisdicției unui stat. Această linie identifică forma spațială a statului. Granițele sunt „organul” periferic al unui stat.

Spre deosebire de granițe, **frontierele** – indică sensul de orientare către exterior.

Sunt reținute mai multe tipuri de **granițe**: antecedente, supraimpuse, subsecvente, consecvente, relict, naturale, etnice, istorice și geometrice.

Granițele antecedente – există atunci când trasarea lor s-a realizat înainte de popularea teritoriului respectiv.

Granițele supraimpuse – apar în urma conflictelor armate; ele sunt discordante în peisajul cultural, etnic sau lingvistic.

Granițe subsecvente – sunt trasate după apariția populației și a așezărilor, ele delimitează spații culturale distincte.

Granițe relict – există în ipoteza în care o graniță deși nefuncțională, a lăsat în peisaj diferențieri antropice (vechea graniță polono-germană).

Granițele naturale – sunt cele care urmăresc elemente geografice (munți, fluvii, râuri, etc.).

Granițele istorice – urmăresc activ vechile linii de separare politică (granița României pe Nistru).

Granițele geometrice – sunt reprezentate de linii care urmăresc un meridian sau o paralelă (un coordonat geografic) – Ex.; granița canadiano-americană.

Granițele consecvente – există sunt acelea care despart două grupuri și care coincid cu limitele culturale și economice.

Geopolitica studiază „**cazuri de speță**” având ca obiect dispute asupra granițelor.

Guatemala dorește încorporarea statului Belize; Venezuela revendică 2/3 din teritoriul Guyanei, Ecuadorul pretinde teritoriul amazonian al statului Peru, Republica Argentina revendică Insulele Malvine (britanice), Congo și Zambia doresc încorporarea podișului Shaba. Chile și Argentina își dispută teritoriul din partea sudică a graniței comune; conflictul iranian-irakian datorat mutării graniței irakiene pe malul stâng al fluviului Shatt-al-Arab, ceea ce determina blocarea aprovizionării cu apă a obiectivelor iraniene strategice (1980-1991); conflictul mocrnit sovieto-chinez generat de mutarea graniței pe malul drept al Amerului și pe cel stâng al afluentului acestuia, Ussuri.

Fosta U.R.S.S. a trasat granița dintre fosta R.S.S. a Ucrainei și România pe un afluent al brațului Chilia – Musura – și nu pe brațul principal. Evident, mai există și alte granițe disputate (peste 100) între care ar trebui să existe și granița instituită – prin amenințarea cu forța – între fosta U.R.S.S. și Regatul României, la 28 Iunie 1940, precum și diferendul teritorial creat între U.R.S.S. și R.P. Română, în anul 1948, prin cedarea, **de facto**, de către România în favoarea U.R.S.S., a insulei Șerpilor din Marea Neagră.

Nu putem finaliza acest capitol fără a expune câteva considerații referitoare la cele două elemente structurale ale politicii statelor contemporane: **geopolitica** și **geostrategia**.

Geopolitica – are în vedere necesitățile de ordin spațial ale statului. Ea are o strânsă legătură cu **geografia politică** – care, la rândul ei, reprezintă știința care examinează condițiile de existență spațială a statului.

Din știința geopoliticii a fost delimitată **geostrategia** care reprezintă un concept geopolitic militar privitor la planificarea spațială a unor acțiuni care au rolul de asigurare a apărării și a suveranității unui stat determinat.

Geostrategia determină modalitățile de rezolvare a conflictelor în raport de un număr de factori fundamentali, respectiv: jocurile de disimulare / surpriză permise de distanță și de teritoriu; mobilizarea din teritoriu și localizarea tuturor resurselor umane, material – tehnice și naturale aflate la dispoziția părților implicate.

Geopolitica, la rândul ei, construiește relaționările dintre forțele prezente pe scena internațională; reperează țintele părților adversare sau ale marilor puteri și indică modul în care mijloacele fiecărei părți sunt aplicate prin geostrategii concepute în vederea atingerii scopurilor stabilite, fără a se omite posibilele reacții sau contrareacții ale adversarilor sau ale celorlalți protagoniști ai scenei politice internaționale.

Geopolitica se preocupă de chestiunile: globalizării; a mișcărilor naționaliste și a celor fundamentaliste; a relației stabilite cu geostrategia și cu geoeconomia etc.

